

נאמר על יר

אגדה לילדים מבוגרים * השעות האחרונות של

וירגיליוס * כתביעת חדשישן לאמנות * מדליית ארד לגראפומניה

מקור

זרחי

בציבור הרחב מוכרת נורית זרחי כסופרת ומשוררת לילדים ולבוגרים. אך כתיבתה למבוגרים אינה מוכרת ברבים. בכתיבתה לבוגרים ישנו ממד, הוסיף חלק מספרות זו למיעוט לבני כל הגילים.

באחרונה פירסמה נורית זרחי אליגוריה מרגשת — הילד והדוב. שלה הוסיפה כותרת-מישנה: סיפור אגדה לילדים מבוגרים. בספרות העברית החדשה ממעטים לכתוב אליגוריות, ואם יש כאלה, כמו סיפוריו של א.ב. יהושע, הן לרוב פוליטיות וחסרות. הילד והדוב של נורית זרחי הוא אליגוריה אישית, מדוברת סמלים של יתמות, אבדון והצורך להעניק אהבה.

„גביה וכהה, הולך הדוב במישור הפהיר... והוא הולך ב„שעת הכסף“ עד שהוא מוצא את „הדבר המוזר הזה... גור ילד שוכב מקופל בין עלי שיח בלוי לה הלפן...“ ואז הוא נוטל אותו ו„מניח אותו במאורה על מצע האיוו. פוקח הילד את עיניו לפתע, מביט בדוב ללא הפתעה במבט כחול מאיר, ועוצם את עייניו כשנית...“

נורית זרחי אליגוריה אישית

מגלה את הסנאים ואת היער, עד שהדוב מתעורר משנת החורף שלו: „סוף שנת החורף, אמר הדוב. נלך, ודאי הבשילו הפירות, והדגים השמינו כנהר. זה הדוב שלי, חשב הילד, הלוקח אותי למקומות נהירים. הוא רץ וחיבק אותי כשתי זרזי עותיו הקטנות סביב צווארו הפחד

נורית זרחי — הילד והדוב; תחריטים: גלעד אלעזר; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 77 עמ' (כריכה רכה).

השעיר...“ וזה מפתח האליגוריה האישית, אותה מספרת זרחי: סיפור הגעגועים והכמיהה לאבהות, אותה חסרה המחברת בילדותה.

— ואז מתרחש לו פלא: „הילד ניגש אל הצרור הקטן, ופתח אותו. לא היה, לא פרי, ולא דבר מאכל — תינוקת. עגולה, ורודה ושמןממנה ועיניה, שכבו עד לפני זמן לא רב, עלי-הדמעות שבקצותיהן, נפתחו ורקות, כמו הלה עמוק בתוכו דבר לא ידוע. הילד חייר אליה, ועל העיניים הירוקות ציץ חיוך ושטף את המסתורין והיה כהן תום כזה, ביטחון שישו כוח בעולם לא יעלה בדעתו לפגוע בו לרעה. הדוב, שעמד בצד והביט במתרחש, חי למראה החיוך הזה שהוא נדחה הצידה, שלא כמו פעם ההיא, הראשונה, עד שלא ידע לרגע אם הוא רוצה לצעוד קדימה, להרוץ את הילד ולהטוף את התינוקת שלו, או להניח אותה כרשותו של הילד, וגם את הילד עצמו, ולהיעלב מכלי שנייהם ירגישו בו, ולפגוע בשאינם משגיחים בו, צעד אחר צעד לאחור. אבל הילד החזיר אותו למעגלם מפני שאמר: גם אתי מצאת ככה עטוף כגולם?...“

הטבע האנושי של הילד ושל הדוב מתמזגים. והבשורה היא של החזק המגן נגד על התלש: „מעבשיו השתנה הכל, מפני ששניהם יחד טיפלו בתינוקת האנושית החדשה, האכילו אותה, רחצו אותה כמו גשמים ששטפו בתוך תלולית גזע שיבול. הילד השתובב לגלות שגופה של הילדה שונה מגופו, ולא רק מפני שגופו גדל בכך, אלא מפני שהוא ילד והיא ילדה. ובכל זאת היתה הילדה דומה לו יותר משחיתה דומה לדוב. היא היתה דוב עוד פחות משחיתה ילד...“

וכמו באגדות, כך גם באגדה זו; הכל מתרחש ברגיעה, עד לרגע שבו נעלמת הילדה, תנועה ביער, „בשנחל הירח לרגע מאחורי הענן, ראתה שהיא עומדת לפני ארמון עצום וענקי...“ בעוד הנער והדוב מתחילים לחפש אחר עקבותיה. „הנער, כך נקרא מעבשיו, מפני שברגע שאברה לי הילדה הפך מילד לנער...“

הארמון שבשעריו ניצבה הילדה, „היה ארמון שטם חלוק תקופת הארמונות נדיחה הצידה, קודם אל מחוץ לעיר, ושבו הצידה, עד שהגיע אל היער...“ כאן נכנס לאליגוריה של נורית זרחי מיתוס השיבה אל האדמה — טולסטוי בגילגול ליו השונים, האירופים והאמריקאים, ואי לי גם הציניות, שהאמינה כי הטבע בארץ-ישראל הוא המיפלט מהמגאפוליס האירופי.

כמו במסע מן הטבע אל הציוויליזציה, הנער והילדה פסעו קדימה, בעוד שהדוב „לא נע. תופים תופפו באוזניו. השער לא קרא לו ללכת קדימה אלא דחה אותו חזרה אל שולי היער, למקום שממנו בא. והנער, הרך כבר היתה מפולסת לפניו. נכנס, קרא וכבר נבלעה הילדה בתוך הארמון והוא אחריה.“

ובארמון יש ריצפת-שיש ורהיטי-עץ. „ובגלותם את חדרו הארמון, חדר אחר, גילו הילדה והנער כל מה שהיה לארמון להציע להם, כל מה שזיהו פעם חשוב וחי, מה שאנשים חיו ומתו כשי בילו. על מדפי עץ כהה ישבו הספרים, כציפורים שירדו לנח על ענף אלון כבד לישקה קלה. והספרים, כרופים כולם בכריכת עור סמוק, והציעו לשני הילדים את כל לכבם. ישבו שניהם משני צדדיו של החדר, יום ולילה, יום ולילה, ועוד ישבו ולילות הרבה, שקועים כספרים כפי שהיו שקועים בתוך הראי שממנו יצאו אל לב הארמון. וכך יצאו עם הספרים אל כל מרחבי העולמות המזרחיים, שמעולם לא ראו ולא ידעו על קיומם...“

בתוך הארמון, עד אשר „הוארו כמותו של הנער דמותו של הדוב, דמות המערה, דמותו שלו כשהיה ילד קטן. הריח החריף של הצמחים כיער, כגשם, כקור, כשמש, כרוחית. הדוב, אמר הנער בלחש. הדוב, חזרה אחריו הנערה ובקולה היוכי רות ורתיעה. השם הזה גור משהו רק ועדו שהיה תלוי עד עתה באוויר הארמון...“

ואז מגיעה שעת הציידים. ומכיוון שמדובר באגדה, הרי אין טעם לתאר כאן את סופה. נותר רק להמליץ על סיפורן זה בכל לב. זהו ספר של אהבה, ספר של חלום, ספר של חלום-אהבה. תחריטו טיו של גלעד אלעזר, אך פוגמים ביופי הנדיר של האגדה של נורית זרחי.

תרגום

ברוך

בגלריית הסופרים הנהדרים שתיארו את שקיעתה של הקיסרות האוסטרו-הונגרית, כרוברט מוזיל (האדם נטול התכונות), יוזף רוט (מארש ראדצק) ואחרים, בו לט מעמדו הבכיר של הרמן ברוך. ספרו הראשון שתורגם לעברית לפני כמה שנים היה פאסטו או הרומנטיקה. זהו הראשון בטרילוגיה הסהרוריים. באחרונה ראה אור תירגום החלק הראשון של עבר דה גדולה של ברוך; לדעת רבים נחשבת עבודה זו למיטב הקלסיקה העולמית — החלק הראשון של מות וירגיל.*

מות וירגיל בהיקפו הרחב הוא סיפורן של 18 השעות האחרונות בחייו של המשורר הרומי הגדול וירגיליוס. מעת שכנסה ספינתו לנמל ברונדיסיום (ברני דינו) ועד למותו. למחרת היום, בשעת הצהריים, בהיכלו של קיסר. זה סיפור הי כתוב בגוף שלישי, מנוולוגי פנימי קלח ונטול מעצורים. מלאכת אדריכלות ספרותית הבוחנת את שורשי תרבות המערב. תיאור המביא את מוטיב המים, האש, האדמה והאוויר במוסיקאליות לשונית חסרת תקדים.

מות וירגיל נכתב אחרי שברוך נתבקש לקרוא יצירה מפרי עטו בשידור. הוא הפך הרצאה שלו, שנושאה היה ספר רות עידן טוף הציוויליזציה, לסימפוזיה מוסיקאלית של מילים, שכמו חרגו מעבר לזמן ולמקום. ברוך כתב את מות וירגיל ארבע שנים לפני שפרצה מלחמת-העיר לם השנייה, בעודו באוסטריה, שהיטלר זמם לכובשה. מות וירגיל הוא ניסיון ספרותי מדהים; ליצור אוטופיה ספרותית הכרתית חרף הייאוש שפקד את אירופה במחצית שנות ה־30.

המוסיקאליות הלשונית והתכונות הספרותיות, חברתיות ופוליטיות של ברוך, בולטות במות וירגיל כבר בפתיח: „כחולים כעין הפלדה קלים, כשרות נגד חרישי, מוחשי-לא-מוחשי, נשם כהם, שטפו גליהים האדריאטי לקראת הי שיטת הקיסרית, בשעה שזו, מול הגבעות השטוחות של חוף קאלאבריה ההולכות וקריבות לאיטו, לשמאלה, היתה הותרת לעבר נמל ברונדיסיום. עכשיו, כשברידות הים השימשית, ועם זאת הספוגה כליכך תחושתי-מוות, מתגלגלת בהמולה אנרשית, כולה חדות-שלוחה, כשזרזי המים מוקדנים עננות מקירבת קיום אנשים ומשי-כנותיהם, נתאכלסו ספינות... וכך הולך

* הרמן ברוך — מות וירגיל; עבירית: עזריאל אוכמני; ספרית פועלים; 106 עמודים (כריכה קשה).

ומתמשך לו המישפט המאוד גרמני ומאוד ארוך של ברוך. כשהוא מתאר שקיעה של עולם הוא מרצף את תיאורו בשאלות קיומיות, בחלקן בעלות מיקוד תרבותי ובחלקן בעלות מיגוון פילוסופי מובהק.

מות וירגיל הוא אב-טיפוס לרומן-החדש הצרפתי ולחצי תריסר יצירות אחרות. זהו מורה-דרך של סיגנון, המתמקד ומתייחס לתיאורים מדויקים וקפדניים של אבירים, גופים ונפשות. „הקרישות של ההתרחשות המושלמת מן האדם, אף-על-פי שהוא הוא המקום הימות, המגלף והרוקע, השורר את המגלב ומחשל את העשרות, אייפשר להסתגר מפני כל זה, אייפשר לשכוח כל זה...“

זהו ספר קפדני על מצבו של האדם ומצבו של המין האנושי, רצוף מתחים בלי תי גלאים, הכואבים את אי-השיוויון של המין-האנושי ואת היעדרו של צדק מינימלי. אי-הצדק מתואר על סיפוגה של הספינה, המשיבה את וירגיליוס המשורר מן הגלות הרחוקה.

הרמן ברוך סימפוזיה מוסיקאלית של מילים

הקטע הפאתטי שאותו צירפה רבקה גורפיין-אוכמני אל הספר, ושבו היא עורכת את ההשוואה האוילית שבין יסורי המתרגם המנוח ויסורי וירגיליוס וברוך, פוגם לא במעט בטעמו של הספר. מוזר שעורכי ספרית פועלים איפשרו את הדבר.

כתבי-עת

פישר

הרדידות הטיפוסית בפרסום טכטים של-אמנים ועל-אמנים, אותה יצר בשנים האחרונות כתבי-עת ציור ופיסול, מייסודה של אגודת הציירים והפסלים, נשברת מפעם לפעם. לאחרונה הופיע כתבי-עת יוצא-דופן ומעולה, המנסה לפתח ולטפח את ההת-מודדות עם נושאה המרכזיים של האמנות הפלסטית. בעבר הרחוק היו אלה כתבי-עת קו (בגירסתו הראשונה בעריכת פישר), רחוק פישר, וכתובי שורות אלה) ומושג (שראה אור לפני כשלוש-ארבע שנים, בעריכתו של אדם ברוך) שהצליחו להתעלות מעל לרדי-